

บทที่ ๕

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

๕.๑ บทสรุป

จากงานวิจัยวิเคราะห์วิธีการสอนด้วยวิธีการใช้อุปมาของพระพุทธเจ้า พบว่า การใช้อุปมาโวหารสามารถสรุปเป็นประเด็นวิเคราะห์ต่างๆ ได้ดังนี้ ความหมาย ของอุปมาและความสำคัญของการใช้อุปมามีดังนี้การอุปมาคือการ ใช้ภาษา สำนวน โวหาร ข้ออ้างนำมาเปรียบเทียบ ซึ่งเป็นเสมือนเครื่องมือทางภาษาที่นำผู้ฟัง ไปสู่สิ่งที่เป็นนามธรรม ได้แจ่มแจ้ง เห็นภาพพจน์ที่ชัดเจน และเพิ่มความไพเราะทางภาษา ตรงกันซึ่งโครงสร้างการใช้การอุปมามี ปัจจัยสำคัญ ๒ ประการ คือ จุดมุ่งหมาย และ มโนทัศน์ ของผู้ส่งสาร ไปถึงผู้รับสารว่าจะเข้าใจหรือไม่ ส่วนประเภทของอุปมา ตามคัมภีร์สุโฆลาถ์การ ได้แบ่งออกเป็น ๓ ประเภท คือ ๑. อุปมาที่รู้ด้วยศัพท์ ๒. อุปมาที่รู้ได้ด้วยความคิด ๓. อุปมาที่รู้ได้ด้วยความรู้สึก และในลักษณะของการใช้อุปมา เป็นศิลปะการใช้ถ้อยคำที่เรียกว่าโวหาร ที่ก่อให้เกิดจินตนาการ กระทบอารมณ์ความรู้สึก โดยใช้ภาษาเปรียบเทียบสรรพสิ่งต่างๆ ทั้งรูปธรรมและนามธรรมอย่างน้อยที่สุดสองอย่าง โดยสามารถกระทำได้อย่างกว้างๆ ๓ วิธี คือ ๑. การสร้างบุคคลสมมุติขึ้นมา ๒. การเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งกับสิ่งหนึ่ง ๓. การใช้เสียงคำสร้างภาพและความหมายพิเศษ ซึ่งวิธีการทั้ง ๓ นี้ จะมีการเลือกคำที่จะใช้สื่อความคิด เรียบเรียง จัดวาง และใช้ถ้อยคำเพื่อให้ผู้รับสาร เกิดจินตภาพ การอุปมาจึงมีประโยชน์ต่อผู้รับสาร โดยตรง แต่อย่างไรก็ดี หากการใช้อุปมาผู้ส่งสารอุปมาได้ไม่เหมาะสมอุปมาในสิ่งที่ยากเกินวุฒิภาวะของผู้ฟังไม่สอดคล้องกับเนื้อเรื่อง การอุปมามากเกินไป หรือมีข้อจำกัดทางวัฒนธรรมระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสารก็ทำให้เกิดความเข้าใจผิดเสียไปได้

การใช้อุปมาของพระพุทธเจ้า คือการใช้โวหารเปรียบเทียบเพื่อช่วยทำสิ่งที่ยากให้เป็น สิ่งที่ย่อยต่อการเข้าใจ ช่วยทำให้เห็นภาพพจน์ชัดเจน สามารถอธิบายสิ่งที่ เป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น โดยมีพระประสงค์ เพื่อความรู้ยิ่ง มีสามัคคีไม่เบียดเบียนกัน เพื่อประโยชน์และความสุขของมหาชนให้หลุดพ้นถึงที่สุดแห่งทุกข์ทั้งปวง คือพระนิพพาน โดยมีลักษณะในการสอนเพื่อให้รู้แจ้งตรงตามและเห็นจริงได้ และได้รับผลแห่งการปฏิบัติตามสมควร และเกิดผลสัมฤทธิ์จากการแสดงธรรมโดยอุปมาของพระพุทธเจ้าแบ่งได้เป็น ๒ ระดับ คือ ๑. ระดับ โลภียะ คือ ความสุขเบื้องต้น คือ ความสงบเย็นอันเป็นอุปนิสัยในการตรัสรู้เบื้องต้น ๒. ระดับ โลกุตระ คือ ความสุขเหนือโลก ได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ ผู้ถึงประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่น

โดยที่หลักวิธีการสอนด้วยการอุปมาของพระพุทธเจ้า เน้นสอนให้เกิดความเข้าใจ คือ ต้องรู้จักบุคคลที่จะสอน ต้องเลือกอุปมาสอนให้เหมาะกับบุคคล อุปมาจากรูปธรรมไปหานามธรรม อุปมาจากสิ่งที่ง่ายไปสู่สิ่งที่เห็นได้ยาก อุปมาจากสิ่งที่รู้อยู่แล้วไปสู่สิ่งที่ยังไม่รู้ส่วนวิธีการใช้ขึ้นอยู่กับบุคคลและสถานที่สิ่งแวดล้อม จังหวะและ โอกาส เช่นการเล่านิทาน ยกอุทาหรณ์ ฯลฯ ซึ่งสามารถแยกลักษณะการใช้อุปมาในการสอนของพระพุทธเจ้าได้ ๔ ประเภทคือ อุปมาก่อนกล่าวตามหลัง กล่าวความก่อนอุปมาทีหลัง ใช้อุปมาล้อมความกล่าวอุปมาก่อน ใช้ความล้อมอุปมา

ผลสัมฤทธิ์ในการเผยแผ่ธรรมะของพระพุทธเจ้าด้วยการใช้อุปมาในเบื้องต้นคือ การทำให้ผู้ฟังเข้าใจแจ่มแจ้ง เกิดความอาภาหุญ ว่าเรื่องในธรรม เกิดความเลื่อมใส ศรัทธา แกล้วกล้ารับไปปฏิบัติจนเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านความคิด พฤติกรรม จิตใจในทางที่ดีขึ้นจนถึงความหลุดพ้นในที่สุด

การประยุกต์ใช้ผู้วิจัยได้นำหลักการอุปมาเพื่อให้สอดคล้องกับวิถีในโลกยุคปัจจุบันดังที่ได้เสนอไปก่อนหน้านี้โดยขึ้นอยู่กับ บุคคล สถานที่ เวลา จุดมุ่งหมาย

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

การเผยแผ่พุทธธรรมมิได้จำกัดวงแคบเพียงการแสดงธรรมเทศนาโดยพระสงฆ์เท่านั้น หากกล่าวกันว่า “โลกเสมือนละครโรงใหญ่” ก็หมายความว่า มนุษย์โลกทุกประเภท มิได้หมายถึงมนุษย์เท่านั้นแต่หมายถึง สัตว์ดิรัจฉาน เทวดาอารักษ์ ฯลฯ ทุกชีวิตได้ถูกสรรสร้างให้เป็นดังตัวละครหนึ่งในโรงละครใหญ่ ดังนั้น การเปรียบอุปมาก็เหมือนการดำเนินชีวิตของทุกชีวิต แต่ในที่นี้หมายถึงการดำเนินชีวิตของมนุษย์เท่านั้น เพื่อจะได้นำไปประยุกต์ให้เกิดการเรียนรู้ และพัฒนาชีวิตของตนให้ดีขึ้น

รูปแบบการเผยแผ่ธรรมด้วยการอุปมาสามารถประยุกต์ได้ในหลายรูปแบบ เช่น

๑. หนังสือสร้างสรรค์แนวธรรมะ
๒. หนังสือนวนิยายซึ่งมีการสอดแทรกสาระ ประโยชน์ให้กับผู้อ่าน
๓. หนังสือการ์ตูนสำหรับเด็ก ยิวชนและเขาวชน ที่ใช้การอุปมานือเรื่องให้เห็นความจริงของชีวิต เพื่อเรียนรู้ชีวิต สือถึงธรรมะและอธรรม และสุดท้ายความดียอมชนะฝ่ายอธรรมเสมอ
๔. ละครที่แฝงธรรมะ ลดทอนสิ่งที่ยั่วยุทางกามารมณ์ ลดทอนฉากที่ไม่เหมาะสมต่างๆ ส่งเสริมคุณธรรม

๕. ใช้ตัวละครเอกที่เป็นแบบอย่าง ขวัญใจของคนส่วนมากในชาติเพื่อเป็นแบบอย่างในการสร้างสรรค์คุณงามความดี เป็นแบบอย่างในทางที่ดี

๖. ใช้ตัวละครในเรื่องแทนลักษณะที่พึงปรารถนาของสังคม สร้างค่านิยมให้รักและภูมิใจในวัฒนธรรม ภาษาถิ่นของคน และของคนในชาติ

๗. ค้นหาบุคคลที่เป็นแบบอย่างที่แทนความหมายถึง ความกตัญญู ความพยายาม อุตสาหะ ความดีงาม เป็นผู้อนุรักษ์วัฒนธรรม ภาษา การดำเนินชีวิตแบบดั้งเดิมหรือ ร่วมสมัยกับแบบดั้งเดิมอย่าง ลงตัว ไม่เห่อเหิมกับวัฒนธรรมต่างชาติให้มากเกินไปจนเกิดความพหุคติ

๘. ในยุคปัจจุบันซึ่งวงการบันเทิงทุกประเภทกำลังได้รับการสนใจจากคนทั่วโลก ไม่ว่าจะเป็นภาพยนตร์ ละคร เพลง การแสดงสด มีวีสิตวีดิโอ หนังสือบันเทิงทุกประเภท เกมส์ คอมพิวเตอร์ชนิดต่างๆ สื่อทางอินเทอร์เน็ต ฯลฯ รัฐบาลและหน่วยงานเอกชนควรร่วมมือกันเพื่อใช้สื่อเหล่านี้ให้เป็นประโยชน์ในการสร้างสรรค์สังคมให้เป็นสังคมที่น่าอยู่ สื่อเหล่านี้ถึงแม้จะให้คุณแต่ก็ให้โทษไปพร้อมๆ กัน และดูเหมือนว่าจะมีกำลังในการสร้างผลร้ายมากกว่าผลดีต่อมนุษย์ ดังนั้น ทุกฝ่ายควรร่วมมือเพื่อใช้สื่อเหล่านี้เป็นเครื่องมือในการรังสรรค์สิ่งที่ดีคืนสู่โลกบ้าง เหมือนเป็นการหนามขอกเอาหนามบ่ง

๙. ควรจัดให้มีการสนทนา เสวนา โต้ว่าที อภิปรายเกี่ยวกับปัญหาในสังคม และหาทางออกสัจธรรมตามภูมิภาคต่างๆ โดยใช้หลักธรรมของพระพุทธศาสนาเป็นตัวแก้ปัญหา และอาจนิมนต์ ภิกษุสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบในการร่วมกิจกรรมเหล่านี้ เพื่อขรรษาจะ ได้ เปิดมุมมองชีวิตจากที่เคยประพุดติในสิ่งที่เดิมๆ ปรับเปลี่ยนทัศนนะ ในทางที่ดีขึ้น

๑๐. รัฐบาลควรร่วมมือกับสำนักพระพุทธศาสนาและ องค์กรสงฆ์เพื่อส่งเสริมให้ พระสงฆ์ ผู้ร่วมงานหรืออาสาสมัคร ออกเผยแผ่ธรรมะในรูปแบบต่างๆ ตามจุดเสี่ยงตามหัวเมืองใหญ่ หรือสลัม เพื่อให้ประชาชน โดยเฉพาะเยาวชนซึ่งเป็นกำลังของชาติให้มีความรู้ในทางที่ถูกต้องในการดำเนินชีวิต